

dr Mariola ZALEWSKA

Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski

e-mail : zalewska@wz.uw.edu.pl

DOI: 10.15290/ose.2016.03.81.11

MONITOROWANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ WEDŁUG MONET – SZWAJCARSKIEGO SYSTEMU WSKAŹNIKÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie

W artykule przedstawiono szwajcarski system wskaźników zrównoważonego rozwoju – MONET. Może być on traktowany jako ujęcie komplementarne do systemów wskaźników Głównego Urzędu Statystycznego lub Eurostatu. Bliżej przyjrano się wskaźnikom spójności społecznej monitorowanych w ramach tego systemu. W miarę dostępności danych porównano wartości wskaźników dla Szwajcarii i krajów Unii Europejskiej, w szczególności uwzględniając wartości dla Polski. Stwierdzono, że odpowiedników szeregu wskaźników MONET, monitorujących spójność społeczną w ramach zrównoważonego rozwoju, nie ma ani w systemie wskaźników Eurostatu, ani Głównego Urzędu Statystycznego.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, system wskaźników, spójność, Szwajcaria

MONITORING SOCIAL COHESION BY MONET – THE SWISS SYSTEM OF INDICATORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The article presents the Swiss system of indicators of sustainable development – MONET. It can be considered as a complementary approach to the system of indicators (Polish) GUS or EUROSTAT. Closer look at indicators of social cohesion monitored under this system were performed. As data availability compared to the indices for Switzerland and the EU countries, in particular taking into account the values for Poland. It was found that some of MONET indicators, as far as the monitoring of social cohesion in the framework of sustainable development is concerned, have no counterparts neither within EUROSTAT nor within GUS systems.

Key words: sustainable development, system of indicators, cohesion, Switzerland

JEL: Q01, O57

1. Wstęp – tworzenie ram spójności dla krajów Unii Europejskiej

Od powstania Wspólnoty Europejskiej (poprzednika Unii Europejskiej) istniała świadomość negatywnego wpływu różnic w rozwoju między krajami na integrację i sam rozwój. Już w dokumencie [Traktaty Rzymskie, 1957] zapisano: *utworzenie Europejskiego Funduszu Społecznego w celu poprawy możliwości zatrudnienia pracowników oraz przyczyniania się do podnoszenia ich poziomu życia* [Traktaty Rzymskie, 1957, s. 9] oraz utworzenie jednego lub kilku *funduszy orientacji i gwarancji rolnej* [Traktaty Rzymskie, 1957, s. 22]. Natomiast w dokumencie [Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, 1975, s. 118] określono, że *w celu wspierania harmonijnego rozwoju całej Wspólnoty rozwija ona i prowadzi działania służące wzmocnieniu jej spójności gospodarczej i społecznej* [Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, 1975]. Powołano Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, którego celem jest: *przyczynianie się do korygowania podstawowych dysproporcji regionalnych we Wspólnocie poprzez niwelowanie różnic w poziomach rozwoju oraz zacofania regionów* [Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, 1975]. Z kolei, w dokumencie *Traktat Lizboński* dodano wymiar terytorialny spójności i zapisano, że *Unia wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między Państwami Członkowskimi* [Traktat Lizboński, 2007, s. 13].

Celem artykułu jest krótkie zaprezentowanie szwajcarskiego systemu wskaźników zrównoważonego rozwoju – MONET oraz bliższe przyjrzenie się wskaźnikom spójności społecznej, które są monitorowane w ramach tego systemu wskaźników w przypadku Szwajcarii oraz państw Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem Polski. W przypadku braku identycznych wskaźników przedstawiono zbliżone. Omawiany system może stanowić podejście alternatywne do zestawów wskaźników monitorowanych przez Główny Urząd Statystyczny czy Eurostat. Udoskonalanie takich systemów jest ważne pod względem porównań wyników osiąganych przez poszczególne kraje, oceny skutków i realizacji celów polityki spójności, gdyż są one wykorzystywane jako narzędzia wspomagania decyzji w stosunku do państw oraz organizacji międzynarodowych [Zalewska, 2013].

2. Spójność i jej wymiary

Spójność jest pojęciem, które odnosi się do wielu dziedzin. Jako koncepcja szeroka i wielowymiarowa jest definiowana na wiele sposobów. Ogólnie, bez uwzględniania dziedziny, spójność oznacza: ścisłą łączność, zwartość, spistość [Słownik języka polskiego, 1989]. W literaturze z obszaru nauk ekonomicznych wyróżnia się pojęcia spójności: gospodarczej, społecznej i terytorialnej [Greta, Tomczak-Woźniak, 2013]. Kategoria spójności gospodarczej (lub ekonomicznej) dotyczy niwelowania zjawisk nierówności gospodarczych pomiędzy regionami lub krajami. Spójność społeczna obejmuje zjawiska zachodzące na rynku pracy bądź warunki życia mieszkańców. Natomiast spójność terytorialna podkreśla potrzebę zintegrowanego podejścia do rozwiązywania problemów na odpowiednim szczeblu terytorialnym, co może wymagać współpracy władz: lokalnych, regionalnych, a nawet krajowych [Komunikat Komisji..., 2008]. Samo powyższe, konieczne przywołanie opisów spójności świadczy o złożoności zagadnienia.

3. MONET – system wskaźników zrównoważonego rozwoju Szwajcarii

Szwajcarski rząd, po przyjęciu dokumentów ratyfikacyjnych szczytu w Rio (w 1992 roku), powołał międzyresortową grupę (IDA-Rio, siedem grup roboczych) oraz międzyresortowy komitet (CI-Rio). Z okazji piątej rocznicy konferencji w Rio, Rada Federalna przyjęła pierwszy dokument pod nazwą: *Zrównoważony rozwój w Szwajcarii w Fon suisse*, 1999]. Już w jej preambule jest odwołanie do odpowiedzialności względem przyszłych pokoleń (co jest samą istotą koncepcji zrównoważonego rozwoju), natomiast artykuł 73. jest zatytułowany: *Zrównoważony rozwój*, a sformułowany następująco: *Konfederacja i kantony dążą do trwałej równowagi między naturą, w szczególności jej zdolnościami do odnawiania się, a jej wykorzystaniem przez ludzi.*

Federalny Urząd Statystyczny (OFS), Federalny Urząd Środowiska, Leśnictwa i Krajobrazu¹ oraz Federalny Urząd na rzecz rozwoju przestrzennego² rozpoczęły w 2000 roku projekt MONET³, którego celem było opracowanie systemu wskaźników pomiaru i monitorowania zrównoważonego rozwoju Szwajcarii. Projekt bazował na wynikach badania pilotażowego i istniejących wskaźnikach. Uwzględniono również doświadczenia innych krajów. Pierwotnie założono, że powstały w wyniku prac raport [*Monitoring du développement...*, 2003] jest przeznaczony dla każdego, kto w: życiu publicznym, administracji, organizacji pozarządowej, sektorze prywatnym, polityce, mediach, w szkole lub na uniwersytecie jest zainteresowany zrównoważonym rozwojem i ma już pewną wiedzę na ten temat.

W ramach systemu MONET początkowo wybrano 163 wskaźniki dotyczące 26 tematów. Obecnie [MONET, 2015] jest to 75 wskaźników, wśród których wyróżniono 17 kluczowych opisujących 12 tematów, a także 10 kluczowych wyzwań. Celem konkretyzacji pojęcia zrównoważonego rozwoju opracowano zasady (obecnie 45 zasad, wcześniej nazywanych postulatami), które wskazują kierunek dążenia do zrównoważonego rozwoju oraz stanowią repozytorium opisujące ewolucję społeczeństwa Szwajcarii na drodze do zrównoważonego rozwoju. Każdy wskaźnik z systemu MONET powinien być powiązany przynajmniej z jedną z zasad, które są zorganizowane według trzech jakościowych celów, tj.: „solidarności społecznej”, „efektywności ekonomicznej” oraz „odpowiedzialności ekologicznej”. W sumie zasady są podzielone na 20 domen. Głównym celem systemu MONET jest informowanie społeczeństwa i decydentów o sytuacji i trendach w procesach w stosunku do trzech wymiarów: społecznego, ekonomicznego i środowiskowego. Jest on wspólnie realizowany przez: Federalny Urząd Statystyczny Szwajcarii (OFS⁴), Federalny Urząd Środowiska (OFEV⁵), Federalny Urząd Rozwoju Przestrzennego (ARE⁶) oraz Szwajcarską Agencję Rozwoju i Współpracy

¹ Jego oryginalna nazwa to: Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage.

² Jest to: Office fédéral du développement territorial.

³ Pierwotnie określane jako Monitoring der Nachhaltigen Entwicklung.

⁴ Jego oryginalna nazwa to: Office fédéral de la statistique (OFS).

⁵ Pierwotnie określane jako: Office fédéral de l'environnement (OFEV).

⁶ Jest to: Office fédéral du développement territorial (ARE).

(DDC⁷). Ogólnie, Urząd Statystyczny Szwajcarii przedstawia na swojej stronie 24 tematy statystyczne, począwszy od *Podstawowych danych statystycznych i informacji*, po *Zrównoważony rozwój*. Dodatkowo, wyróżniono tematy: *Nierówności regionalne i międzynarodowe* oraz *Systemy wskaźników*. Dla tematu *Zrównoważony rozwój (ZR)* opracowano system 75 wskaźników MONET, w ramach 12 tematów. Tematy te nie zostały sklasyfikowane według wspomnianych wyżej trzech celów jakościowych, tj.: „solidarności społecznej”, „efektywności ekonomicznej” oraz „odpowiedzialności za środowisko naturalne”, ponieważ taki przydział nie był możliwy lub celowy dla wszystkich wskaźników. Poniżej wyliczono dwanaście tematów ZR.

1. Warunki życia.
2. Zdrowie.
3. Spójność społeczna.
4. Współpraca międzynarodowa.
5. Kształcenie i Kultura.
6. Badania naukowe i technologia.
7. Praca.
8. System gospodarczy.
9. Produkcja i konsumpcja.
10. Mobilność i transport.
11. Energia i klimat.
12. Zasoby naturalne.

Warto podkreślić, że Szwajcaria posiada wyjątkowo prosty system wskaźników, a każdy ze wskaźników występuje tylko w jednym miejscu tego systemu. Spójność jest monitorowana w ramach ZR. Nie występuje dodatkowy podsystem do jej monitorowania, jak to jest w przypadku Eurostatu. Na kolejnym, niższym poziomie danych w skład zbioru wskaźników spójności społecznej wchodzi:

- nierówności w podziale dochodów,
- praca społeczna (wolontariat),
- udział kobiet w parlamencie,
- umiejętności czytania w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej,
- młodzi przedwcześnie porzucający szkoły (według narodowości),
- różnice w możliwościach finansowych kantonów,
- przemoc w rodzinie.

Poniżej, celem porównania, pokrótce przedstawiono działania, które Polska podjęła w ramach monitorowania zrównoważonego rozwoju. Zagadnienia dotyczące Polski i krajów Unii Europejskiej zaprezentowano w pracach autorki niniejszego artykułu [Zalewska, 2013; 2015]. Polska opracowała swoją pierwszą strategię ZR w roku 2011, lecz obecnie nie ma Strategii Zrównoważonego Rozwoju *sensu stricto*. Podstawowym dokumentem strategicznym określającym kierunki rozwoju Polski w perspektywie do 2030 roku jest dokument pod nazwą: *Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju* [Trzecia fala nowoczesności..., 2013]. Polska nie ma formalnie przyjętego zes-

---

⁷ Jej nazwa to: Direction du développement et de la coopération (DDC).

tawu wskaźników monitorującego ZR. Dotychczas jedynie Główny Urząd Statystyczny (GUS) wydał raport monitorujący zrównoważony rozwój Polski [*Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju...*, 2011]. Powstał on na podstawie czterech zasad ZR (rozwoju: społecznego, gospodarczego, środowiskowego, instytucjonalno-politycznego) oraz odpowiadających im celów strategicznych o charakterze: społecznym, gospodarczym, środowiskowych (ekologicznym) i instytucjonalno-politycznym. Przegląd polskich doświadczeń nad pomiarem nowego paradygmatu – zrównoważonego rozwoju – został opisany przez T. Borysa [Borys, 2014, s. 3-21]. Jak zauważyli Biedrunka i Malik: *ewolucji podlegają (...) modele analizy i oceny efektywności programów i polityk publicznych, uzyskując coraz to nowe wymiary, konteksty i metody ewaluacji polityki rozwoju* [Biedrunka, Malik, 2012, s. 16]. Dlatego cenne jest czerpanie z doświadczeń innych krajów i korygowanie monitorowanego zbioru wskaźników zrównoważonego rozwoju Polski.

W pierwszym raporcie GUS, dotyczącym ZR [*Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju...*, 2011], zaprezentowano 76 wskaźników, w tym w ładzie instytucjonalno-politycznym, w obszarze tematycznym: *Polityka spójności i efektywności* przedstawiono dwa wskaźniki: *Poziom zaangażowania wobec instytucji publicznych* oraz *Nowe przypadki naruszenia prawa Unii Europejskiej*. Także inne wskaźniki mają w opisie odniesienia do spójności społecznej. W ładzie społecznym są to: *Nierówność rozkładu dochodów* oraz *Wydatki publiczne na edukację w relacji do PKB*. W ładzie gospodarczym jest dodatkowe odwołanie do spójności społeczno-gospodarczej, w postaci wskaźnika: *Osoby w gospodarstwach domowych bez osób pracujących*.

Podsumowując, w systemie MONET OFS istnieje w ramach ZR podzbiór dedykowany monitorowaniu spójności społecznej, który swym zakresem obejmuje 7 wskaźników, natomiast w systemie GUS nie ma podzbioru dotyczącego spójności społecznej ani żadnej innej spójności.

4. Analiza wskaźników spójności społecznej

W tym rozdziale przeanalizowano wskaźniki spójności społecznej OFS. Jako pierwszy w zestawie wskaźników spójności społecznej przedstawiono ***Nierówności w podziale dochodów***. Dane dla krajów Unii Europejskiej oraz Szwajcarii (Norwegii, Islandii) zestawiono w tabeli 1. Wskaźnik ten obliczono jako iloraz średnich dochodów 20% najbogatszych mieszkańców do średnich dochodów 20% najbiedniejszych mieszkańców danego kraju. Kraje wyróżnione w tabeli uporządkowano rosnąco, według wielkości tego wskaźnika w roku 2013. Z zestawienia tego widać, że w roku 2013 najniższe wielkości wskaźnika osiągnęły: Norwegia (3,3), Czechy (3,4) i Islandia (3,4), zaś najwyższe: Bułgaria (6,6), Grecja (6,6) i Rumunia (6,6). Polska zajęła 21. miejsce wśród 31 analizowanych krajów: wielkość wskaźnika wyniosła 4,9 i zmalała w stosunku do roku 2005 o 1,7 pkt. Ponadto, jak wynika z tabeli, zróżnicowanie tego wskaźnika nieznacznie wzrosło. O ile w roku 2000 najmniejsza wielkość wyniosła 3,2 (dla Słowenii), natomiast największa 6,4 (dla Portugalii), to w roku 2013 najmniejsza wielkość stanowiła 3,3 (dla Norwegii), a największa 6,6 (dla Rumunii).

TABELA 1.

Nierówności w podziale dochodów. Stosunek średnich dochodów 20% najbogatszych mieszkańców do średnich dochodów 20% najbiedniejszych mieszkańców w krajach Unii Europejskiej i innych krajach europejskich, w latach 2005-2013

Kraj/Rok	2005	2010	2013	Przyrost lub spadek w latach 2005-2013
Norwegia	4,1	3,4	3,3	-0,8
Czechy	3,7	3,5	3,4	-0,3
Islandia	3,5	3,6	3,4	-0,1
Holandia	4,0	3,7	3,6	-0,4
Słowenia	3,4	3,4	3,6	0,2
Słowacja	3,9	3,8	3,6	-0,3
Finlandia	3,6	3,6	3,6	0
Szwecja	3,3	3,5	3,7	0,4
Belgia	4,0	3,9	3,8	-0,2
Malta	3,9	4,3	4,1	0,2
Austria	3,8	4,3	4,1	0,3
Węgry	4,0	3,4	4,2	0,2
Szwajcaria	:	4,5	4,2	-0,3
Dania	3,5	4,4	4,3	0,8
Irlandia	5,0	4,7	4,5	-0,5
Francja	4,0	4,4	4,5	0,5
Niemcy	3,8	4,5	4,6	0,8
Luksemburg	3,9	4,1	4,6	0,7
Wielka Brytania	5,9	5,4	4,6	-1,3
Cypr	4,3	4,5	4,9	0,6
Polska	6,6	5,0	4,9	-1,7
EU-27	5,0	4,9	5,0	0
Chorwacja	4,7	5,5	5,3	0,6
Hiszpania	5,9	5,0	5,5	-0,4
Włochy	5,6	5,2	5,7	0,1
Portugalia	7,0	5,6	6,0	-1
Litwa	6,9	7,3	6,1	-0,8
Estonia	5,5	6,2	6,3	0,8
Łotwa	6,7	6,8	6,3	-0,4
Bulgaria	3,7	5,9	6,6	2,9
Grecja	5,8	5,6	6,6	0,8
Rumunia	4,9	6,0	6,6	1,7

: – dane niedostępne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [Eurostat (kod: ilc_di11)].

Drugim wskaźnikiem z grupy spójności społecznej OFS jest **Praca społeczna (wollontariat)**. Od 1997 roku OSF monitoruje i systematycznie przedstawia (co trzy lub cztery lata) dane na temat pracy społecznej, tak formalnej, jak i nieformalnej, mieszkańców Szwajcarii powyżej 15. roku życia [Le travail bénévole..., 2008]. W latach 2000-

2013 zmniejszała się część populacji pracująca społecznie od 40,8% w roku 2000 do 33,3% w roku 2013.

Wyniki pierwszego w polskiej statystyce publicznej reprezentacyjnego badania ludności pod nazwą: *Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym* (PNZ) przedstawiono w publikacji Głównego Urzędu Statystycznego [GUS, 2012]. Zawarto tam: *wyniki pomiaru społecznego i (...) ekonomicznego znaczenia pracy dobrowolnie i niezarobkowo świadczonej poza własnym gospodarstwem domowym* [*Le travail bénévolé...*, 2008]. Badanie zostało przeprowadzone w 2011 roku jako dodatkowy moduł Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności i objęło ponad 13 tysięcy osób w wieku 15 lat i więcej. Jest ono zgodne ze standardem Międzynarodowej Organizacji Pracy. Tu, celem porównania z danymi dla Szwajcarii, przytoczono tylko informacje o tym, jaka część polskiego społeczeństwa deklaruowała udział w pracach społecznych. Respondenci byli pytani o różne działania, aktywności i prace podejmowane nie dla pieniędzy, lecz w celu pomocy: różnym osobom, grupom, organizacjom, instytucjom lub np. ochrony środowiska naturalnego. Istnieje wiele rodzajów takich prac, które ludzie wykonują w czasie wolnym, dobrowolnie i bez wynagrodzenia [*Kwestionariusz: Praca niezarobkowa...*, 2011].

Uzyskane dane dowiodły, że w tego typu prace angażowało się 10,3% osób (w ciągu 4 tygodni poprzedzających przeprowadzenie badania), to jest około 3,3 mln osób, w podziale na 9,6% badanej populacji (3,1 mln osób) wspierającej pracą niezarobkową podmioty sektora *non-profit*, zaś 1,5% (0,5 mln osób) – podmioty sektora publicznego. Należy podkreślić, że ankietowani (w ramach badania PNZ) odpowiadali na pytanie o aktywność i prace podejmowane nie dla pieniędzy, w ciągu 4 tygodni poprzedzających przeprowadzenie badania, a badanie było realizowane w styczniu. Część ludzi podejmowała tego typu działania nieregularnie, np. w czasie wakacji, stąd może wynikać tak duża różnica między danymi otrzymanymi w Polsce i Szwajcarii. Oszacowano wartość tej bezpłatnej pracy na rzecz innych na 41,1 mld zł, a po dodaniu do PKB, jej udział w PKB stanowiłby 2,8% PKB. W badaniu PNZ wskazano, że w Polsce mamy do czynienia z dużą skalą pracy niezarobkowej, świadczonej pozaformalnie, głównie za sprawą więzi rodzinnych bądź społecznych. Właśnie podejmowanie takiej pracy przynajmniej raz w ciągu roku potwierdziła ponad połowa mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej.

Kolejną charakterystyką służącą do opisu spójności społecznej w ramach ZR, jest **Udział kobiet w parlamencie**. Podkreślenie równości szans i praw, w tym zwłaszcza równości względem płci, jest jednym z głównych celów ZR. Zgodnie z taką interpretacją, zapisano, że udział kobiet w parlamencie jest miarą woli społeczeństwa do bycia reprezentowanym w parlamencie przez kobiety oraz miarą zaangażowania kobiet w procesy podejmowania decyzji i udział we władzach politycznych. Uważa się, że odpowiednia reprezentacja kobiet w procesach legislacyjnych promuje integrację różnych koncepcji, z uwzględnieniem różnic w podejmowaniu decyzji politycznych, to natomiast przyczynia się do rozwijania równości mężczyzn i kobiet. W tabeli 2. przedstawiono udział kobiet w parlamencie, w krajach Unii Europejskiej i Szwajcarii, według ostatnio dostępnych danych.

TABELA 2.

**Udział kobiet w parlamencie w krajach Unii Europejskiej i Szwajcarii,
według ostatnio dostępnych danych**

Kraj	Izba jedyna lub niższa			Izba wyższa lub senat		
	Liczba posłów ogółem	Liczba kobiet	Procentowy udział kobiet	Liczba senatorów ogółem	Liczba kobiet	Procentowy udział kobiet
Szwecja	349	152	43,6	–	–	–
Finlandia	200	83	41,5	–	–	–
Islandia	63	26	41,3	–	–	–
Hiszpania	350	144	41,1	266	90	33,8
Norwegia	169	67	39,6	–	–	–
Belgia	150	59	39,3	60	30	50,0
Dania	179	68	38,0	–	–	–
Holandia	150	56	37,3	75	26	34,7
Słowenia	90	33	36,7	40	3	7,5
Niemcy	631	230	36,5	69	28	40,6
Portugalia	230	72	31,3	–	–	–
Włochy	630	195	31,0	321	91	28,3
Austria	183	56	30,6	61	18	29,5
Szwajcaria	200	61	30,5	46	9	19,6
Wielka Brytania	650	191	29,4	791	191	24,1
Luksemburg	60	17	28,3	–	–	–
Francja	577	151	26,2	348	87	25,0
Chorwacja	151	39	25,8	–	–	–
Polska	460	111	24,1	100	13	13,0
Estonia	101	24	23,8	–	–	–
Litwa	141	33	23,4	–	–	–
Grecja	300	69	23,0	–	–	–
Bułgaria	240	49	20,4	–	–	–
Czechy	200	40	20,0	81	15	18,5
Słowacja	150	28	18,7	–	–	–
Łotwa	100	18	18,0	–	–	–
Irlandia	166	27	16,3	60	18	30,0
Rumunia	401	55	13,7	168	13	7,7
Malta	70	9	12,9	–	–	–
Cypr	56	7	12,5	–	–	–
Chorwacja	198	20	10,1	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [*Kobiety w parlamencie*, 2015].

W tabeli 2. uporządkowano kraje malejąco, według wartości w czwartej kolumnie, w której zapisano, jaki procent wśród wszystkich parlamentarzystów w izbie niższej lub jedynej stanowią kobiety.

W przypadku Szwajcarii udział kobiet w parlamencie wzrastał od 5%, kiedy to odbyły się pierwsze wybory do parlamentu, po wprowadzeniu prawa do głosowania i kandydowania dla kobiet (w 1971 roku). Od tego czasu udział kobiet w izbie stale rośnie, aż do 32,0% w roku 2015.

Jeśli chodzi o kraje Unii Europejskiej, to najwyższy udział kobiet w parlamencie wynosił kolejno w: Szwecji 43%; Finlandii 41,5%; Islandii 41,3%; Hiszpanii 41,1%. Najniższy odsetek kobiet w parlamencie był na Węgrzech 10,1%; Cyprze 12,5%; Malcie 12,9%; w Rumunii 13,7%. W Polsce odsetek kobiet w sejmie wyniósł 24,1%, zaś w senacie 13%. Co czwarty polski poseł to kobieta, w przypadku senatorów, co ósmy senator to kobieta. Różnica między wartością najwyższą tego wskaźnika dla Szwecji a wartością najniższą dla Węgier stanowił 33,5 pkt. proc. Trudno tu mówić o spójności w realizacji równości dostępu do podejmowania decyzji obu płci.

Kolejna charakterystyka, służąca do opisu spójności społecznej w systemie wskaźników OFS, to **Umiejętności czytania w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej rodziny**. W tabeli 3. umieszczono wyniki testu [PISA, 2012] Szwajcarii (*Umiejętności czytania w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej rodziny*) z roku 2012, które wskazały, jaka część piętnastolatków osiągnęła poziom biegłości w czytaniu co najmniej 2. (w skali od 1. do 6.) w podziale na status społeczno-ekonomiczny rodziców.

TABELA 3.

Umiejętności czytania uczniów w Szwajcarii, w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej rodziny, w latach 2000-2012

Lata	Poniżej Q1 niski status społeczno-ekonomiczny	Od Q1 do Q2	Od Q2 do Q3	Powyżej Q3 wysoki status społeczno-ekonomiczny
2000	61,4	80,6	88,1	88,5
2003	71,1	84,2	88,4	94,1
2006	70,3	84,3	89,4	93,4
2009	70,8	84,1	88,9	93,1
2012	72,7	87,9	88,0	91,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [OFS, [https://www.bfs.admin.ch/...](https://www.bfs.admin.ch/)].

Można stwierdzić, że w obserwowanych latach (2000-2012) umiejętność czytania najwyraźniej poprawiła się w dwóch pierwszych grupach, ale cały czas pozostawała, a ten był uszeregowany zgodnie z rosnącym statusem społeczno-ekonomicznym.

Jeśli chodzi o podobne wyniki PISA dla krajów Unii Europejskiej, w tym Polski, to zestawiono je w tabeli 4. Kraje uporządkowano malejąco, według kolumny 2., w której zapisano, jaka część piętnastolatków osiągnęła poziom biegłości w czytaniu co najmniej 2., w krajach europejskich [PISA, 2012a].

TABELA 4.

Umiejętności czytania uczniów w krajach europejskich, część piętnastolatków, która osiągnęła co najmniej poziom biegłości 2. w czytaniu, w teście PISA

Kraj	Co najmniej 2. poziom biegłości w czytaniu	Kraj	Co najmniej 2. poziom biegłości w czytaniu
Estonia	91	Portugalia	81
Irlandia	90	Francja	81
Polska	90	Austria	81
Finlandia	89	Włochy	81
Szwajcaria	86	Węgry	80
Holandia	86	Słowenia	79
Niemcy	86	Litwa	79
Dania	85	Luksemburg	78
Belgia	84	Grecja	77
Norwegia	84	Szwecja	77
Wielka Brytania	83	Słowacja	72
Czechy	83	Cypr	67
Łotwa	83	Rumunia	63
Hiszpania	82	Bulgaria	61

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [PISA, 2012a].

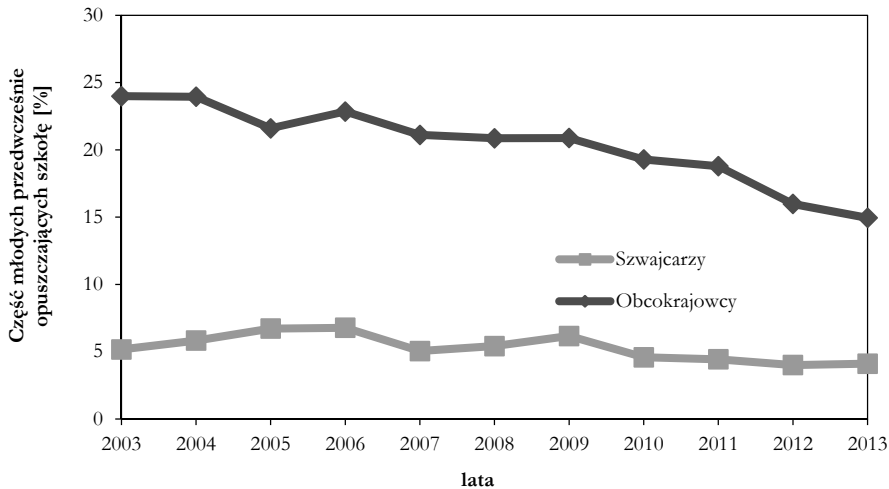
Największą wielkość tego wskaźnika miały następujące kraje: Estonia (91), Irlandia (90) i Polska (90) [PISA, 2012b], a najmniejszą: Bulgaria (61), Rumunia (63) i Cypr (67). Dla krajów, które uzyskały najgorsze wyniki, oznacza to, że co najmniej jeden piętnastolatek na trzech (33%) nie osiągnął poziomu biegłości w czytaniu 2. (w skali od 1. do 6.), podczas gdy dla krajów o najlepszych wynikach tylko jeden na dziesięciu uczniów nie osiągnął takiej biegłości. Kraje Unii Europejskiej w tej charakterystyce wykazują duże różnicowanie.

Kolejną charakterystyką, opisującą spójność społeczną w ramach zrównoważonego rozwoju, to **Odsetek młodych przedwcześnie opuszczających szkołę**. Federalny Urząd Statystyczny Szwajcarii i Eurostat definiują ten wskaźnik jako odsetek ludzi w wieku 18-24 lata oraz posiadających wykształcenie co najwyżej gimnazjalne, niekontynuujących dalszej edukacji lub szkoleń w ciągu ostatnich czterech tygodni poprzedzających badanie. Federalny Urząd Statystyczny Szwajcarii dodatkowo wylicza ten wskaźnik osobno dla posiadających oraz osobno dla nieposiadających obywatelstwa szwajcarskiego (rysunek 1.).

W latach 2003-2013 odsetek młodych Szwajcarów przedwcześnie opuszczających szkołę wahał się między 6,78% (w 2006 roku) a 4,01%. W tych samych latach (2003-2013) odsetek młodych obcokrajowców, opuszczających szkołę przedwcześnie, był znacznie wyższy niż obserwowany dla Szwajcarów, choć wykazywał wyraźną tendencję spadkową (od 23,99% w roku 2003 do 14,95% w roku 2013). W roku 2003 różnica między tymi grupami wyniosła ponad 18 pkt. proc., zaś w 2013 zmniejszyła się do 10,84 pkt. proc.

RYSUNEK 1.

Odsetek młodych ludzi przedwcześnie opuszczających szkołę, w podziale na Szwajcarów i obcokrajowców, w latach 2003-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [OFS, [https://www.bfs.admin.ch/...](https://www.bfs.admin.ch/)].

Dla porównania w tabeli 5. przedstawiono odsetek młodych ludzi przedwcześnie opuszczających szkołę w krajach Unii Europejskiej i innych (w latach 2003-2014) wraz z celem wskazanym w ramach strategii „Europa 2020”.

Kraje Unii Europejskiej (oraz średnią UE-28) uporządkowano rosnąco, według kolumny, w której zapisano: odsetek młodych ludzi przedwcześnie kończących szkołę w roku 2014 (Islandia, Norwegia i Szwajcaria są umieszczone na końcu). Najmniejszy odsetek odnotowano kolejno w: Chorwacji (2,7), Słowenii (4,4) i Polsce (5,4), natomiast największy w Hiszpanii (21,9), Malcie (20,4) i Rumunii (18,1). Odsetek młodych, którzy przedwcześnie kończyli naukę, stale malał w krajach UE28, czyli z 16,4 w roku 2003 do 11,1 w 2014 roku. Jak widać, rozpiętość tej charakterystyki jest duża, a wielkość maksymalna jest około ośmiokrotnie większa od wartości minimalnej. Kobiety w mniejszym stopniu niż mężczyźni są dotknięte tym zjawiskiem [Eurostat *communiqué...*, 2015].

Znaczenie tej charakterystyki podkreśla fakt, że została uwzględniona w strategii „Europa 2020”. W ramach strategii dla wszystkich krajów Unii Europejskiej łącznie i dla każdego oddzielnie, został określony cel do zrealizowania. W Polsce w roku 2014 młodzieży przedwcześnie opuszczającej naukę było 5,4%, co było już bliskie osiągnięcia celu, który został ustalony na 4,5%. Natomiast wartość ta jest dla Polski bardzo niska – jedna z lepszych w Unii Europejskiej, stąd można wnioskować, że w tym obszarze nie występuje w Polsce znacząca niespójność społeczna.

TABELA 5.
Odsetek młodych ludzi przedwcześnie opuszczających szkołę w krajach Unii Europejskiej i innych, w latach 2003-2014 wraz z celem wskazanym w ramach strategii „Europa 2020”

Kraj/lata	2003	2013	2014	Cel
Chorwacja	7,9	4,5	2,7	4
Słowenia	4,6	3,9	4,4	5
Polska	6	5,6	5,4	4,5
Czechy	6,5	5,4	5,5	5,5
Litwa	11,4	6,3	5,9	<10
Luksemburg	12,3	6,1	6,1	<10
Słowacja	5,3	6,4	6,7	6
Szwecja	9,2	7,1	6,7	<10
Cypr	17,3	9,1	6,8	10
Irlandia	13,1	8,4	6,9	8
Austria	9	7,5	7	9,5
Dania	10,4	8	7,7	<10
Francja	12,4	9,7	8,5	9,5
Łotwa	18,8	9,8	8,5	13,4
Holandia	14,3	9,2	8,6	<8
Grecja	15,6	10,1	9	9,7
Niemcy	12,8	9,8	9,5	<10
Finlandia	10,1	9,3	9,5	8
Belgia	14,3	11	9,8	9,5
EU-28	16,4	11,9	11,1	10
Estonia	13,7	9,7	11,4	9,5
Węgry	12	11,9	11,4	10
Wielka Brytania	12,1	12,3	11,8	:
Bułgaria	21,9	12,5	12,9	11
Włochy	23	16,8	15	15-16
Portugalia	41,2	18,9	17,4	10
Rumunia	22,5	17,3	18,1	11,3
Malta	49,9	20,5	20,4	10
Hiszpania	31,7	23,6	21,9	15
Islandia	20,3	20,5	19	:
Norwegia	6,3	13,7	11,7	:
Szwajcaria	9,7	5,4	5,4	:

: – dane niedostępne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [Eurostat (kod: tsdsc410); Cele w ramach strategii „Europa 2020”, 2011].

Kolejna charakterystyka monitorowana w ramach ZR w grupie wskaźników spójności społecznej OFS to **Różnice w zdolności finansowej kantonów**. Jest ona oparta na indeksie zasobów poszczególnych kantonów, który jest obliczany jako potencjal zasobów przypadających na mieszkańca w danym kantonie, podzielony przez potencjal zasobów przypadających na mieszkańca Szwajcarii, a iloraz jest następnie mnożony

przez 100. W perspektywie ZR jest istotne, aby z zasobów mogli korzystać wszyscy oraz następowała integracja obszarów słabiej rozwiniętych w sensie: gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub politycznym [OFS, 2012, zasada 4c]. W latach 2003-2004 i 2009-2011 różnice między kantonami w zakresie zdolności finansowej wzrosły. Miara różnic zdolności finansowej kantonów (odchylenie standardowe) wzrosła z 34,1 (dla lat 2003-2004) do 42,3 (dla lat 2009-2011), co wskazuje, że stało się tak, mimo podjętych działań wyrównawczych.

Następna charakterystyka monitorowana w ramach ZR w temacie spójności społecznej to **Przemoc domowa**. Wskaźnik podaje liczbę zarejestrowanych przez policję ofiar przemocy fizycznej o poważnych następstwach (zabójstwo, usiłowanie zabójstwa lub ciężki uszczerbek na zdrowiu) w podziale na kobiety i mężczyzn. Charakterystyka ta ma związek z równością szans i bezpieczeństwem fizycznym osób [OFS, 2010, zasady: 4b i 2a].

TABELA 6.

Liczba ofiar przemocy fizycznej o poważnych następstwach w Szwajcarii, w latach 2009-2013, której ofiarą są kobiety lub mężczyźni

Liczba ofiar przemocy fizycznej o poważnych następstwach	Lata					Przyrost liczby ofiar 2009-2014
	2009	2010	2011	2012	2013	
Ogółem	94	101	110	106	95	1%
W tym kobiety	64	74	76	67	68	6%
W tym mężczyźni	30	27	34	39	27	-10%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [MONET: *Cobésion sociale – Violence domestique*, 2014].

W Szwajcarii (tabela 6.) zdecydowanie częściej ofiarami przemocy, zarejestrowanymi przez policję w latach 2009-2013, były kobiety. Zgodnie z analizami przedstawionymi przez OFS, najczęściej ofiarami przemocy domowej były kobiety z grup podwyższonego ryzyka, podczas gdy mężczyźni byli ofiarami przemocy fizycznej w przestrzeni publicznej. Pojęcie przemocy w rodzinie dotyczyło przestępstw występujących w rodzinie, w relacjach partnerskich lub w separacji. Liczba ofiar ciężkiej przemocy fizycznej w Szwajcarii od 2009 roku nieznacznie wzrosła ogółem (1%) oraz dla kobiet (6%), natomiast zmalała dla mężczyzn (-10%).

Jeśli chodzi o Polskę, to jedynie na stronach policji są dostępne dane na temat przemocy w rodzinie [*Polijja*, 2014], choć ich zestawienie jest inne niż to dla Szwajcarii. W tabeli 7. przedstawiono liczbę ofiar przemocy domowej w Polsce, w latach 2012-2014 ogółem, w tym kobiet albo mężczyzn bądź małoletnich.

TABELA 7.

Liczba ofiar przemocy domowej w Polsce, w latach 2012-2014 ogółem, w tym kobiet albo mężczyzn bądź małoletnich

Liczba ofiar przemocy domowej	Lata			Przyrost liczby ofiar 2012-2014
	2012	2013	2014	
Ogółem	76 993	86 797	105 332	36,8%
W tym kobiety	50 241	58 310	58 310	16,1%
W tym mężczyźni	7 580	9 233	11 491	51,6%
W tym ofiary małoletnie	19 172	19 254	21 055	9,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [Policja, 2014].

Liczba ofiar przemocy domowej w Polsce wzrosła w latach 2012-2014, ogółem o 36,8%, w tym dla kobiet wzrosła o 16,1%, dla mężczyzn o 51,6%, zaś dla ofiar małoletnich odnotowano wzrost o 9,8%.

Zaskakujące jest porównanie liczby ofiar przemocy domowej w Polsce i Szwajcarii. Dane zawarte w tabeli 6. w odniesieniu do Szwajcarii dotyczyły tylko ofiar przemocy fizycznej o poważnych następstwach, gdy w stosunku do Polski te w tabeli 7. obejmowały ogół ofiar przemocy fizycznej. Tym niemniej za niepokojący należy uznać wzrost liczby ofiar przemocy fizycznej w Polsce, w latach 2012-2014, w każdej kategorii.

5. Podsumowanie

W artykule zarysowano problematykę monitorowania spójności dla krajów europejskich. Celem takiej działalności jest zmniejszenie różnic w rozwoju między krajami czy regionami, aby usuwać przeszkody w integracji oraz dalszym rozwoju.

Przedstawiono system wskaźników MONET monitorujący zrównoważony rozwój Szwajcarii. Omówiono siedem wskaźników spójności społecznej, monitorowanych w ramach tego systemu. Porównano (w miarę dostępności danych) wartości wskaźników dla: Polski, krajów Unii Europejskiej i Szwajcarii.

Z analizy dokumentów wynika, że na podstawie strategii, wytycznych, programów w Szwajcarii konsekwentnie jest budowany i szeroko konsultowany system wskaźników ZR MONET.

Za sprawą zaprezentowanych analiz wskaźników można wnioskować, że mimo podejmowanych działań przez kraje Unii Europejskiej, również w Szwajcarii nie zmniejsza się zróżnicowanie charakterystyk opisujących spójność społeczną.

Jeśli chodzi o działania podejmowane przez Polskę w zakresie monitorowania ZR, to nasz kraj nie ma strategii ZR, jedynie dotychczas Główny Urząd Statystyczny opracował raport pod nazwą: *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski* (w 2011 roku). Można przedstawić istniejące możliwości uzupełnienia monitorowanego zbioru wskaźników zrównoważonego rozwoju Polski, w szczególności dotyczące polityki spójności. Na kolejnych etapach programowania i monitorowania ZR Polski warto skorzystać z dorobku teoretycznego i doświadczeń innych krajów, np. Szwajcarii, poszerzając system wskaźników.

Literatura

- Biedrunka, K., Malik K., 2012, *Zintegrowana efektywność polityki rozwoju regionalnego w okresie programowania 2014-2020*, „Handel Wewnętrzny”, nr specjalny (lipiec-sierpień), t. 2.
- Borys T., 2014, *Wybrane problemy metodologii pomiaru nowego paradygmatu rozwoju – polskie doświadczenia*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 3 (69), s. 3-21.
- Cele w ramach strategii „Europa 2020”*, 2011, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_pl.pdf, (data wejścia: 18.08.2015).
- Comité interdépartemental pour le développement durable, La Suisse sur la voie du développement durable 2012: – Points de repères*, 2012, CIDD, Berne.
- Constitution fédérale de la Confédération suisse*, 1999, <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/index.html> (data wejścia: 15.05.2016).
- Eurostat (kod: ilc_di11)*, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di11&lang=en (data wejścia: 09.07.2015).
- Eurostat (kod: tsdsc410)*, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc410&plugin=1> (data wejścia: 18.08.2015).
- Eurostat communique de presse*, 2015, 71, Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6787431/3-20042015-BP-FR.pdf/e02e6820-9dd0-4ade-9fdf-5458f7f08efb>, (data wejścia: 14.09.2015).
- Greta M., Tomczak-Woźniak, E., 2013, *Problem spójności w nowej polityce regionalnej UE na lata 2014-2020*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 4 (64).
- Kobiety w parlamencie*, 2015, IPU, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, (data wejścia: 30.08.2015).
- Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Regionów i Komitetu Ekonomiczno-Społecznego. Zielona księga w sprawie spójności terytorialnej przeksztalcenie różnorodności terytorialnej w siłę*, 2008, KWE, Komisja Wspólnot Europejskich.
- Kwestionariusz: Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym*, GUS, 2011, http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/2014/12/Questionnaire_Poland_2011.pdf, (data wejścia: 31.08.2015).
- MONET, 2015, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/21/02/01.html> (data wejścia: 29.08.2015).
- MONET: *Cohésion sociale – Violence domestique*, 2014, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/21/02/ind32.indicator.70614.3203.html> (data wejścia: 24.08.2015).
- Monitoring du développement durable MONET Rapport final – Méthodes et résultats*, 2003, Office fédéral de la statistique (OFS), Office fédéral de l'environnement, des forêts et du paysage (OFEFP), Office fédéral du développement territorial (ARE).
- OECD, <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm> (data wejścia: 18.08.2015).
- OFS, 2008, *Le travail bénévole en Suisse*, Office fédéral de la statistique, Neuchâtel.
- OFS, 2012, *Les principes du développement durable*, octobre 2003 / octobre 2010, Département fédéral de l'intérieur DFI, Office fédéral de la statistique OFS, Division Territoire et environnement (data wejścia: 19.08.2015).

- OFS, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/fr/home/statistiques/themes-transversaux/monitoring-programme-legislature/indicateurs-par-lignes-directrices/cohesion/objectif-10-cohesion-egalite/jeunes-quittant-prematurement-ecole.assetdetail.453191.html> (data wejścia: 18.08.2015).
- PISA, 2012, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/fr/index/themen/21/02/ind32.indicator.70802.3203.html> (data wejścia: 9.09.2015).
- PISA, 2012a, *PISA 2012 Results*, <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm> (data wejścia: 18.08.2015).
- PISA, 2012b, *Raport krajowy, OECD PISA; Programme for international student assessment, Wyniki badania 2012 w Polsce*, MEN, 2012.
- Policja, 2014, <http://statystyka.policja.pl/st/informacje>, (data wejścia: 24.08.2014).
- Słownik języka polskiego*, 1989, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, t. 3, Warszawa.
- Traktat Lizboński*, 2007, Dz.U. UE, t. 50, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=PL> (data wejścia: 29.08.2015).
- Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*, 1975, *Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu ustanawiającego wspólnotę europejską*, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/ce32120061229pl00010331.pdf>, (data wejścia: 29.08.2015).
- Traktaty Rzymskie*, 1957, https://polskawue.gov.pl/files/polska_w_ue/prawo/traktaty/Traktaty_rzymskie.pdf (data wejścia: 29.08.2015).
- Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju*, M.P. 2013 nr 0 poz. 121.
- Wolontariat w organizacjach i inne formy pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym – 2011. Dane dla Polski*, 2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Wskaźniki Zrównoważonego Rozwoju dla Polski*, 2011, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice.
- Zalewska, M., 2013, *Paradygmat zrównoważonego rozwoju w strategiach nowych państw członkowskich UE*, „Handel Wewnętrzny”, nr 6A, t. 1, s. 64-73.
- Zalewska, M., 2015, *Jak mierzyć zrównoważony rozwój Polski*, [w:] *Modele ustroju społeczno-gospodarczego*, E. Mączyńska (red.), Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.